

**IMPORTANȚA STRATEGICĂ A MĂRII NEGRE ȘI A GURILOR
DUNĂRII PENTRU FEDERAȚIA RUSĂ LA ÎNCEPUTUL
SECOLULUI XXI**

**THE STRATEGIC IMPORTANCE OF THE BLACK SEA AND THE
DANUBE MOUTHS FOR RUSSIAN FEDERATION AT THE
BEGINNING OF XXI CENTURY**

*Locotenent colonel drd. Ion-Marius NICOLAE**

Rezumat: *Revenirea problematicii Mării Negre în integralitatea expresiei ei geopolitice și geostrategice, dar și a celei pe care, implicit, o generează în actualitatea secolului XXI este o realitate a cărei evidență nu numai că nu surprinde, dar, mai mult decât atât, se impune în arealul global. Astăzi, Marea Neagră reprezintă zona cea mai densă de pe glob în interese geopolitice și geostrategice în care sunt implicați principalii actori globali: Federația Rusă, SUA, NATO, UE, dar și China.*

Bazinul Mării Negre reprezintă o zonă tampon dintre Asia și Europa, precum și frontiera estică a comunităților occidentale. Lărgirea succesivă a NATO (1999, 2004, 2008) și a UE (2001 și 2007) și aspirațiile globale, declarate sau subînțelese, ale acestora au conferit și conferă Mării Negre un statut cu totul și cu totul special în ecuația organică a reasezării noii ordini globale.

Interesele economice în zona Mării Negre apar după descoperirea imenselor rezerve de gaze naturale, dar și de petrol din Marea Neagră, Asia Centrală și Caucaz, transformând-o într-o miză geostrategică actuală.

Rusia țaristă a fost preocupată din cele mai vechi timpuri, de controlul Mării Negre și a Gurilor Dunării, iar după anexarea Crimeei, semnificația acestora se amplifică, dorind să transforme Marea Neagră într-un "lac rusesc" și, astfel să aibă ieșire la mările calde.

Folosind o abordare constructivistă, articolul prezintă succint importanța Mării Negre și a Gurilor Dunării pentru Federația Rusă la începutul secolului XXI.

Cuvinte-cheie: *Importanța strategică; Marea Neagră; Gurile Dunării; Peninsula Crimeea; Federația Rusă.*

Abstract: *The return of the Black Sea issue in its entirety geopolitical and geostrategic expression, but also that which implicitly generates in XXI century actuality is*

* Șef birou/Centrul 84 Mentenanță și Recepție/SMFT, Student-doctorand la Școala Doctorală/Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, marius24nicolae@yahoo.com.

a reality which not only do not surprise, but more than that, it is enforcing it selfe in the global area. Today, the Black Sea is the densest area in the world in geopolitical and geostrategic interests involving key global players: the Russian Federation, the US, NATO, EU, and China.

Black Sea is the buffer between Europe and Asia, and the eastern border of Western communities. NATO enlargements (1999, 2004, 2008) and the EU enlargement (2001 and 2007) as well as their global aspirations, stated or implied, given and confers the Black Sea with special statue in the organic ecuation of the new global order resettlement.

Findyng huge reserves of oil and natural gas from the Caucasus and Central Asia led to emergence of economic interests in the Black Sea, turning it into a current geostrategic stakes.

Tsarist Russia was concerned since ancient times, by controlling the Black Sea and the Danube, and after the annexation of Crimea, their importance is amplified, wanting to turn the Black Sea into a "Russian lake" and thus be locked at hot seas ...

Using a constructivist approach, this article briefly presents the importance of the Black Sea and the Danube to the Russian Federation at the beginning of XXI century.

Keywords: *The strategic importance; Black Sea; Danube Mouths; Crimean Peninsula; Russian Federation*

Motto:

"Nimeni nu trebuie să-și facă vreo iluzie despre posibilitatea de a câștiga o superioritate militară asupra Rusiei. Nu vom lăsa niciodată să se întâmple așa ceva".

Citat din Vladimir Putin

La începutul secolului XXI, apar o serie de schimbări majore în mediul actual de securitate, acesta fiind marcat de o serie de schimbări în principalele domenii ale societății. *Războiul Rece* a luat sfârșit în perioada 1990-1991, URSS și Iugoslavia s-au dezmembrat, NATO și UE s-au extins spre est, înspre bazinul Mării Negre, Caucazului și Orientului Apropiat (între Marea Baltică și Marea Neagră), UE tinde să devină un actor mondial, la rivalitate cu SUA, Federația Rusă și-a redus influența politică și militară, iar China și India aspiră la rangul de "superputeri politico-economice"¹.

În acest context, al actualului mediu de securitate, va trebui analizată și zona Mării Negre.

De 200 de ani, Marea Neagră și Zona Extinsă a Mării Negre reprezintă puntea de legătură deosebit de importantă între Est și Vest, o regiune a lumii care, datorită acestui spațiu specific, "a favorizat relațiile de schimb economic"². Fiind situată la intersecția celor două religii: creștină și cea islamică, dar și între cele

¹ <https://andreivocila.wordpress.com/2010/08/23/securitate-prin-democratizare-in-zona-marii-negre/>, accesat la data de 05.07.2015, orele 15.30;

² http://www.safn.ro/publicatii/bfn/BFN19_13.pdf, accesat la data de 05.07.2015, orele 15.40;

două mari familii de popoare slave și turcice, “deține un spațiu geopolitic important, caracterizat de izolare politică, având ca factori care au favorizat enclavizarea regiunii și controlul strict al navelor prin strâmtorile Bosfor și Dardanele”³.

Ultimul deceniu al secolului XX a dus la o transformare spectaculoasă a Mării Negre. “Regiunea Mării Negre este o complicată intersecție a societăților, culturilor și sistemelor politice”⁴. Zona Mării Negre este spațiul de interferență a trei zone geopolitice și geostrategice - *Europa de Sud*, *Europa de Est* și *Orientul Mijlociu*. După 1990, zona Mării Negre s-a transformat într-o zonă instabilă, zonă care a fost marcată de o serie de neînțelegeri de natură “politico-militară și economică dintre riverani, dar și de preocuparea altor state de a-și reconsidera interesele în zonă”⁵.

Ceea ce o particularizează, sunt acele “poziții cheie”, care sunt specifice Mării Negre, și care contribuie într-un mod esențial la valoarea și importanța geostrategică a acestui spațiu. Acestea sunt⁶:

♦ **Sistemul strâmtorilor** (Bosfor, Dardanele - legate prin Marea Marmara) - asigură și permite navelor să treacă dintr-o mare “închisă” spre Oceanul Planetar. Turcia este cea care controlează strâmtorile, aceasta fiind, în prezent, unica și principala arteră pentru transportul extern pe mare, aflată la îndemâna tuturor țărilor riverane și cel mai economic mijloc de transport. Turcia are un rol privilegiat printre riverani, având în vedere că aceasta deține controlul asupra strâmtorilor.

♦ **Peninsula Crimeea** - un bastion maritim înaintat, un adevărat portavion, “bine ancorat”, cu o serie de facilități, de-a lungul căreia întâlnim forțele navale, gata oricând să acționeze în orice situație;

♦ **Gurile Dunării (Dunărea maritimă)** - prin complexul de navigație al Sulinei aflat pe teritoriul statului român, se permite intrarea și ieșirea navelor maritime, acesta reprezentând un element de putere pentru România;

♦ **Platoul continental** dispus în fața litoralului românesc, având elemente atrăgătoare, a dus la disputa dintre România și Ucraina privind problema delimitării platoului continental al zonei economice exclusive;

³ Datorită Tratatului de la Montreux din 9 noiembrie 1936;

⁴ Articolul “Regiunea Mării Negre are un nou rol de securitate” al analistului Paul Ciocoiu, pentru ziarul Southeast European Times, 8 noiembrie 2006;

⁵ http://www.cpc-ew.ro/pdfs/securitatea_in_regiunea_mn.pdf, accesat la data de 05.07.2015, orele 16.30;

⁶ <http://documents.tips/documents/marea-neagra-55a4d27fcb354.html>, accesat la data de 05.07.2015, orele 16.50.

◆ **Insula Șerpilor** - “redescoperită” în ultimii ani și situată din nou în problematica diplomației internaționale.

Evenimentele petrecute în ultimii ani au impus o nouă analiză a spațiului Mării Negre și a zonei adiacente acesteia, transformându-le în așa numita “*zonă extinsă a Mării Negre*”. Noua zonă cuprinde, pe lângă cele șase state cu deschidere la litoral (Bulgaria, Federația Rusă, Georgia, România, Turcia și Ucraina), Republica Moldova, Grecia, precum și celelalte țări din regiunea Caucaz (Armenia și Azerbaidjan).

Procesul de extindere NATO și UE a adus comunitatea europeană și euroatlantică pe coasta de vest, ducând la modificarea percepției prin care “*zona Mării Negre este periferia Europei și un lac rusesc*”⁷ și crescând rolul geopolitic de interfață cu Orientul Mijlociu și Asia Centrală.

Interesele economice legate de descoperirea imenselor rezerve de petrol și gaze naturale din Orientul Mijlociu și Asia Centrală “*au transformat zona Mării Negre într-o miză geostrategică actuală*”⁸.

La începutul secolului XXI, “*Rusia, o fostă superputere, împreună cu alte două puteri din regiune - Ucraina și Turcia - vor fi cele care vor influența harta politică a Mării Negre*”⁹.

Rusia caută să revină pe scena politică internațională, încercând să redevină principalul actor de la Marea Neagră, după o lungă perioadă de timp. Rusia intenționează să dețină rolul de “*pivot*” pe care l-a jucat odată în construirea și menținerea “*arhitecturii Războiului Rece al țărnicilor*”.

Rusia caută să se extindă la Marea Neagră, concepția avându-și originea în epocile țaristă și sovietică, dar și în reechilibrarea forțelor NATO/SUA și UE în regiune. Permanent, președintele rus Vladimir Putin

s-a preocupat intens pentru dezvoltarea flotei ruse de la Marea Neagră¹⁰, care reprezintă o forță semnificativă de care ar trebui să se țină seama. Prin declarațiile președintelui rus de genul “*bazinul Mării Negre și al Mării de Azov se află în zona rusă de interes strategic*” or “*Marea Neagră oferă Rusiei acces direct la cele mai importante rute globale de transport*”, **Rusia afirmă de fapt că nu-și abandonează pozițiile pe care le deține în prezent în Marea Neagră.**

⁷ Alocuțiunea președintelui Traian Băsescu la Council on Foreign Affairs, 10 martie 2005;

⁸ http://www.academia.edu/724470/tendin%C5%A2ele_geopolitice_geoeconomice_%C5%9Ei_geostrat_egice_regionale_%C3%8En_zona_m%C4%82rii_negre_caucaz._geopolitical_geoeconomical_and_geostrategical_tendencies_in_the_black_sea-caucasus_area, accesat la data de 05.07.2015, orele 17.30;

⁹ http://www.cpc-ew.ro/pdfs/securitatea_in_regiunea_mn.pdf, accesat la data de 05.07.2015, orele 17.40;

¹⁰ <http://www.geopolitic.ro/Revista%20Geopolitica%2014-15.pdf>, accesat la data de 05.07.2015, orele 17.50;

1. Rusia - principalul actor din zona Mării Negre și Zona Extinsă a Mării Negre

Marea Neagră și în principal, Zona Extinsă a Mării Negre (ZEMN) reprezintă *“una dintre mizele majore ale competiției globale pentru resurse energetice”*¹¹. La ora actuală, nu există o delimitare geografică uniformă a Zonei Extinse a Mării Negre. Din punct de vedere geografic, ea include cele șase state riverane: Bulgaria, Georgia, România, Rusia, Turcia și Ucraina. Toate aceste țări au porturi cu terminale de primire-încărcare a petrolului și gazului condensat. Termenul de *“extins”* face referire mai curând la o zonă politico-economică, decât la una geografică. Pentru aceasta trebuie luat în calcul și importanța politică, economică și strategică a țărilor ca: Albania, Armenia, Azerbaidjan, Grecia și Moldova. Așadar, Zona Extinsă a Mării Negre, este cuprinsă între Balcani și Marea Caspică.

Nu trebuie omis coridorul energetic, care leagă principalii consumatori ai Occidentului de bogatele rezerve energetice din Asia Centrală și Orientul Mijlociu (Marea Caspică). În ceea ce privește resursele energetice, este evidentă următoarea clasificare: țări exportatoare: Rusia, Georgia și Azerbaidjan; țări care nu depind direct (sau depind puțin) de livrările de resurse energetice rusești: Turcia și Bulgaria; țări importatoare - toate celelalte; țări de tranzit - sunt state pe teritoriul cărora trec coridoarele terestre de transport al petrolului și gazelor naturale (exp. Georgia, Bulgaria, Serbia, Ungaria, Polonia, Cehia, Germania etc.). Alături de actorii locali se înscriu și marii actori globali SUA și UE.

La începutul secolului XXI, regiunea Mării Negre s-a remarcat ca un nod comercial important, asta și datorită faptului că se află în apropierea bazinului Caspic, extrem de bogat în combustibili. Prin urmare, Rusia, SUA, UE și statele regionale au demarat o competiție comercială și diplomatică deosebită pentru a stabili traseele hidrocarburilor. Rusia, fiind unul din principalii producători de petrol și gaze din regiune (și din lume), dar și de principal furnizor de gaze al țărilor UE, este direct interesată de *“jocul energetic”* din bazinul Mării Negre. *“Arma energetică”* reprezintă pentru Rusia singurul mijloc de a ține sub control Europa și nu-și permite să-l piardă. Așadar, Rusia, reprezintă unul din principalii actori din ZEMN și exportator de petrol și gaze naturale, iar țările de tranzit se deosebesc prin poziția lor față de fluxurile energetice din această țară.

Rusia este un jucător strategic important în cadrul ZEMN și un actor previzibil, având o așezare distinctă în raport cu statele, dar și cu problemele din regiune. Conform tradiției diplomatice *“își prezervă dreptul de influență în zona*

¹¹ *Ibidem.*

Caucazului, Balcanilor și a Mării Negre”¹². Rusia consideră aceste zone importante pentru a-și asigura securitatea și lupta pentru refacerea statu-quo-ului. În competiția energetică, Rusia, se bazează pe resursele energetice, în special pe petrol și gaze naturale. Avantajată de aceste resurse, Moscova se impune pe scena politică internațională, folosindu-le ca pe niște arme, al căror efect este din ce în ce mai vizibil, iar orice inițiativă din zona străină Rusiei este rău percepută și reacționează pe măsură întrerupând alimentarea cu gaz, propunând unele proiecte alternative, menținând o situație geopolitică complicată (în cazul Georgiei și Republicii Moldova) sau împiedicând apropierea NATO și UE de granițele sale (în cazul Georgiei, Republicii Moldova și Ucrainei).

Având în vedere orientarea și concentrarea forțelor ruse în zona Mării Negre, atât în spațiul energetic, dar și în cel militar, îndeosebi după alipirea Peninsulei Crimeea, se poate estima *“intenția Rusiei de a-și lărgi aria de cuprindere”*¹³. Revanșa rusească, după încercarea de izgonire a ei din Balcani, va avea loc prin obținerea controlului spațiului energetic în regiunea sud-est europeană. Dar miza nu este doar de natură geo-economică. Conform uneia din legile principale ale geopoliticii, formulată de Halford Mackinder, *“cine controlează Europa de Est, stăpânește heartland-ul (teritoriul dintre Ural și Pamir, Volga și Iantzi); cine controlează heartland-ul stăpânește Insula Lumii (Eurasia); cine controlează Insula Lumii, stăpânește întreaga planetă”*¹⁴.

2. Importanța Mării Negre pentru Rusia

La începutul secolului XXI un punct important în politica externă a Rusiei este de a recâștiga și dezvolta influența sa *“asupra unor state vecine cu sau fără ieșire la Marea Neagră, cum ar fi: Azerbaidjan, Georgia, Ucraina, în general asupra statelor membre CSI”*¹⁵. Având un teritoriu vast, Rusia încă mai are tendințe *“imperiale”*. În momentul actual, Rusia oscilează între dorința de integrare în Europa cu respectarea regulilor democrației liberale și mai vechiul mesianism slav.

Rusia a privit cu ostilitate, într-o primă fază, integrarea Balcanilor și a regiunii Marea Baltică-Marea Neagră în NATO. Imediat după perioada 2000-2001,

¹² <http://www.cadranpolitic.ro/?p=4007>, accesat la data de 05.07.2015, orele 18.00;

¹³ http://www.safn.ro/publicatii/bfn/BFN18_13.pdf, accesat la data de 05.07.2015 orele 18.30;

¹⁴ În *“The Geographical Pivot of History”* (*“Pilonul geografic al geografiei”*), articol publicat de Halford John Mackinder în anul 1904 în cadrul Societății geografice regale și prin care acesta a avansat teoria sa privind Centrul Pământului (Heartland Theory).

¹⁵ <http://documents.tips/documents/marea-neagra-55a4d27fcb354.html>, accesat la data de 05.07.2015, orele 18.50;

Vladimir Putin și guvernul său au înțeles că “procesele în curs sunt ireversibile și au adoptat o strategie de acomodare, sub semnul pragmatismului”¹⁶.

Un rol deosebit de important este acordat de către Rusia zonei Mării Negre, mai ales din punct de vedere strategic și militar. La ora actuală, “forțele militare terestre ruse au două baze militare în Georgia (Batumi și Ahalkalaki), una în Armenia și una în Tadjikistan”¹⁷.

Astăzi, politica Rusiei este conciliatoare față de Occident, în general, și față de SUA, în particular. Vladimir Putin încearcă să aibă bune relații de cooperare și prietenie atât cu SUA, dar și cu Europa Occidentală.

Importanța energetică a Mării Negre

Regiunea Extinsă a Mării Negre este influențată pe de-o parte, de statele riverane ale acestei mări și care sunt și membre ale alianței nord-atlantice, iar pe de altă parte de Rusia, care-și promovează politica proprie și încearcă să “impună țărilor din regiune modelul său de funcționare”¹⁸.

La summit-ul din 25-29 iunie 2004 de la Istanbul s-a hotărât “extinderea NATO către Marea Neagră”¹⁹. Acesta este primul proces politico-militar de acest gen. Statele din zona Mării Negre și zona extinsă a acesteia și-au exprimat aspirațiile de a accede și a se integra în NATO. România și Bulgaria, țări riverane la Marea Neagră, au fost primite cu această ocazie, iar după ultimul val, ușile NATO au rămas în continuare deschise. Rusia s-a împotrivit de fiecare dată expansiunii NATO către Est, dar “recunoaște dreptul statelor de a-și alege modelele de securitate”²⁰.

Un alt proces integrator îl constituie lărgirea UE. România și Bulgaria au aderat la 1 ianuarie 2007. Tot la aceeași dată are loc și începerea negocierilor cu Turcia pentru aderarea la UE. Acestui proces, care depinde de capacitatea statelor de a-și reforma societatea, nu i se poate opune nimeni, astfel încât aceasta “să se alăture comunității europene”²¹.

¹⁶ <http://www.geopolitic.ro/Revista%20Geopolitica%202014-15.pdf>, accesat la data de 05.07.2015, orele 19.15;

¹⁷ Marinescu, Cornel; Nistor, Florin; Coman, Liviu, “Crizele caucaziene, mizele energetice și securitatea în Zona Extinsă a Mării Negre”, (București, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2013), pp.33-34;

¹⁸ http://www.cpc-ew.ro/pdfs/securitatea_in_regiunea_mn.pdf, accesat la data de 05.07.2015, orele 19.45;

¹⁹ <http://www.nato.int/docu/comm/2004/06-istanbul/home.htm>, accesat la data de 05.07.2015, orele 20.00.

²⁰ <http://geopolitics.ro/atitudinea-rusiei-fata-de-noii-si-viitorii-membri-nato/>, accesat la data de 06.07.2015, orele 17.00;

²¹ <http://www.mapn.ro/diepa/ispaim/files/ms122014.pdf>, accesat la data de 06.07.2015, orele 17.20;

O problemă deosebit de importantă pe ordinea de zi a politicii externe a SUA este problema petrolului. Americanii caută surse energetice diversificate pentru a atenua dependența de petrolul din Orientul Apropiat, transformându-se într-un interes de securitate pentru SUA. Petrolul din Marea Caspică și Asia Centrală reprezintă o posibilă alternativă pentru care SUA *“folosesc strategii economice, politice și militare”*²².

SUA are posibilitatea de a stabili o serie de mecanisme pe termen lung, în vederea asigurării tranzitului liber al petrolului. Astfel, SUA va putea crește și cantitatea de petrol comercializat.

Petrolul din Azerbaidjan va fi insuficient. Aici firmele sunt reprezentate de Rusia, SUA și Marea Britanie. Dar în zonă a apărut un alt concurent, China, care se află pe locul al doilea în ceea ce privește consumul de petrol de pe întreg mapamondul, iar din urmă, vine puternic un alt consumator de petrol, India. Asigurarea resurselor energetice sunt cele care condiționează creșterea economică a Indiei.

Având în vedere această situație, pe glob, un rol deosebit de important îl vor avea **hidrocarburile din Rusia**, în mod deosebit, Asia Centrală și Iran. În vederea asigurării cu petrol și resurse pe termen lung a aliaților lor, *“SUA vor avea nevoie de colaborarea Rusiei, nu de opoziția ei”*²³. Rusia, în schimb caută avantajele oferite de piața occidentală, dar și pe cea a SUA.

La începutul secolului XXI Rusia deține un rol major în asigurarea resurselor energetice, în mod deosebit în spațiul euroasiatic.

Moscova încearcă *“prevenirea apariției unor actori sau proiecte cu privire la energie și care nu sunt sub controlul Rusiei, prevenirea apariției unor coaliții militare ce ar putea duce la dezbinarea Rusiei și împiedicarea țărilor din regiune să se îndrepte către statutul de țări membre NATO”*²⁴.

În Zona Extinsă a Mării Negre, percepția securității s-a schimbat îndeosebi după războiul Rusia-Georgia. Acum s-a văzut clar că securitatea sa este strâns legată de conflictele regionale prelungite. Odată cu încheierea războiului crește și rolul Rusiei ca actor regional. Rusia dispune în prezent de noi baze militare în Caucaz, credibilitatea Vestică dispare rapid, iar perceperea amenințării regionale este la cel mai înalt nivel.

²² http://www.cpc-ew.ro/pdfs/securitatea_in_regiunea_mn.pdf, accesat la data de 06.07.2015, orele 18.00.

²³ http://cssas.unap.ro/ro/pdf_studii/securitatea_energetica.pdf, accesat la data de 06.07.2015, orele 18.30;

²⁴ Calopăreanu, Gheorghe, *Complexul de securitate “Zona extinsă a Mării Negre”*, (București, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2012), p.104;

Politica externă a Rusiei pare să fie inspirată în mare măsură din teoriile expansioniste ale lui Alexander Dughin²⁵, având în vedere relația specială a Rusiei cu Germania, căreia îi furnizează aproximativ 70% din necesarul energetic, protecția pe care Moscova o acordă Iranului (inclusive la sutele de fizicieni atomiști ruși care lucrează pentru regimul de la Teheran), dar și dialogul cu Japonia din ultima vreme. Alexander Dughin și curentul geopolitic al euroasianistilor²⁶ pare cel care se potrivește cel mai bine acum Rusiei și marilor sale ambiții globaliste.

Deținând locul doi în lume ca producător de petrol, *“Rusia se bazează pe resursele energetice”*²⁷, în special pe cele de petrol și gaze naturale și caută prin orice mijloace să-și obțină obiectivul său, acela de realizare a unui sistem al dependențelor prin care să-și asigure creșterea economică majoră, să se implice și să se amestece în toate problemele lumii, dar și să-și asigure securitatea. Rusia depinde de veniturile obținute prin exporturile energetice, iar *“Moscova, cunoscând avantajul acestor resurse, se impune pe scena politică internațională, folosindu-le ca pe niște adevărate arme, al căror efect este din ce în ce mai vizibil”*²⁸.

În secolul XXI, motorul economiilor îl reprezintă energia, iar *“Rusia este cel mai mare deținător de resurse energetice de pe glob”*²⁹.

La ora actuală, Rusia deține principala poziție, la nivel mondial, în ceea ce privește piața energiei.

Dacă va trebui să analizăm gradul de concentrare al forțelor ruse în zona Mării Negre, în mod deosebit în spațiul energetic, vom descoperi intenția Rusiei de a-și lărgi aria sa de cuprindere în Zona Extinsă a Mării Negre.

Importanța Peninsulei Crimeea pentru Rusia

Ultimele evenimente din Ucraina și multitudinea problemelor cauzate de aceste evenimente aduc Crimeea în centrul atenției mass-media. Peninsula Crimeea a reprezentat dintotdeauna și reprezintă și astăzi un rol strategic important al

²⁵ Alexandr Dughin este un politolog și unul dintre cei mai populari ideologi ai expansionismului, naționalismului și fascismului rusesc. El are legături strânse la Kremlin și în Forțele Armate ale Rusiei. Este cunoscut mai ales prin cartea sa *“Fundamentele geopoliticii”*;

²⁶ Doctrina neo-eurasianistă promovează ideea unei Rusii multinaționale și multiconfesionale, în care micile popoare din Siberia, Orientul Îndepărtat, de pe Volga și din caucazul de nord accept dominația rusească în schimbul respectării tradițiilor lor naționale și menținerii păcii interetnice;

²⁷ http://www.academia.edu/3201496/Gazul_rusesc_unealta_a_Geostrategiei, accesat la data de 06.07.2015, orele 19.00;

²⁸ *Ibidem*;

²⁹ http://cssas.unap.ro/ro/pdf_studii/securitatea_energetica.pdf, accesat la data de 06.07.2015, orele 19.30.

Rusiei. Flota Mării Negre, precum și baza militară de la Sevastopol au avut și au și în zilele noastre un rol hotărâtor asupra Caucazului și vestului Europei.

Peninsula Crimeea, a făcut parte până la anexarea sa din martie 2014 de către Federația Rusă, din Ucraina, fiind o republică autonomă și fiind situată în sudul Ucrainei, între Marea Neagră și Marea Azov. Până la anexarea de către Rusia (martie 2014), Crimeea era separată de Rusia prin strâmtoarea Kerchi. Trebuie să amintim faptul că aici, țarii ruși, dar și elita sovietică obișnuiau să-și petreacă vacanțele pe litoralul sudic al peninsulei.

Și astăzi, Peninsula Crimeea constituie un loc de atracție important pentru turiști, iar în ultima perioadă de timp, a trezit tot mai mult interesul investitorilor străini.

În peninsula Crimeea, *“în Golful Balaklava de la Marea Neagră, a funcționat o bază navală secretă rusească, timp de mai mulți ani”*³⁰. Submarinele puteau ieși cu ușurință la Marea Neagră din **ascunzătoarea** aflată sub un munte, sub care se mai aflau depozite de muniții, ateliere de reparații și un canal de acces prin care submarinele ieșeau în Marea Neagră. Între 1957 și 1961 a fost construită și *“a funcționat timp de câțiva ani și după căderea URSS, baza navală sovietică, care era secretă”*³¹. Începând cu anul 1995 aceasta a fost abandonată, iar în 2003, a fost deschis un muzeu în câteva zone de acces ale bazei. Se spunea că această bază este indestructibilă și că poate rezista unui atac nuclear. Majoritatea populației orașului Balaklava lucra în bază, în perioada Războiului Rece, iar regulile de securitate erau foarte stricte. Dar acest lucru era firesc, deoarece în bază erau adăpostite arme nucleare cu care erau echipate submarinele.

Portul Sevastopol, este principalul port din peninsula Crimeea, fiind și *“o importantă bază navală din Marea Neagră”*³². Flota rusă a Mării Negre este găzduită de acest port încă din perioada URSS. Flota Mării Negre a fost împărțită între Rusia și Ucraina, imediat după destrămarea URSS. La Sevastopol, prezența Flotei ruse a reprezentat *“un permanent motiv de tensiune între Rusia și Ucraina”*³³.

Un alt moment de tensiune între Rusia și Ucraina l-a constituit semnarea acordului cu privire la staționarea Flotei ruse la Sevastopol. Cele două state desprinse din URSS, Rusia și Ucraina au semnat acordul care prevedea că *“Flota*

³⁰<http://www.rumaniamilitary.ro/istoria-razboiului-rece-baza-secreta-ruseasca-de-submarine-de-la-marea-neagra>, accesat la data de 10.07.2015, orele 17.15;

³¹http://www.realitatea.net/imagini-rare-baza-secreta-de-submarine-de-la-marea-neagra_1081419.-html#ixzz3euy74ZCJ, accesat la data de 17.07.2015, orele 17.45;

³²http://www.safn.ro/publicatii/bfn/BFN18_13.pdf, accesat la data de 18.07.2015, orele 16.30;

³³<http://inprofunzime.md/stiri/politic/analiza-crimeea-centrul-intereselor-strategice-ale-rusiei-de-ce.html>, accesat la data de 18.07.2015, orele 17.15;

rusă va rămâne în portul Sevastopol din Ucraina până în 2017”³⁴, dar, odată cu alegerea președintelui, Viktor Ianukovici în 2010, “Ucraina a acceptat extinderea acordului cu încă 25 de ani peste termenul stabilit inițial, iar în schimb a primit gaz mai ieftin”³⁵.

Odată cu intenția Kievului de a accede la alianța nord-atlantică, apar noi dispute între cele două țări, Rusia și Ucraina. La finele anului 2003, strâmtoarea Kerci a reprezentat un alt moment de tensiune. Imediat ce Rusia a început să construiască digul ce face legătura dintre insula Tuzla, insulă care aparține Ucrainei, dispusă în strâmtoarea Kerci și peninsula rusească Taman, tensiunile dintre cele două state s-au amplificat din nou. Insula Tuzla constituie un important punct strategic, având în vedere că aceasta permite controlul navelor care intră și ies din/în strâmtoarea Kerci, și care face legătura dintre Marea Neagră și Marea Azov.

Crimeea are o importanță strategică majoră pentru Rusia. Militarii ruși asigurau o prezență la Sevastopol, în 2008 de 10.000 de militari. După alipirea Crimeei la Rusia (martie 2014), prezența militară rusă în această peninsulă a crescut. Prezența militară masivă a rușilor în această peninsulă, care are ieșire la Marea Neagră, face ca Rusia să-și mențină influența asupra Ucrainei, dar și asupra Caucazului.

Dintotdeauna Crimeea a reprezentat și reprezintă și la ora actuală o “*direcție tradițională de expansiune pentru Rusia*”³⁶. Războiul dintre Rusia și Ucraina a început imediat după ocuparea militară și după așa-zisa, anexare a Crimeei.

La începutul lunii martie 2014, peninsula Crimeea a fost invadată de “*omuleții verzi*”. Imediat după invazie, în timp ce locuitorii peninsulei Crimeea se pregăteau de referendum, președintele Rusiei, Vladimir Putin, făcea următoarele afirmații: “*Crimeea a fost întotdeauna și a devenit din nou rusească*”³⁷.

Prin ocuparea peninsulei Crimeea, care reprezintă și un “*pivot important*” al rușilor la Marea Neagră, Rusia și-a recăpătat adevărata ei importanță în zona Mării Negre și nu numai. Peninsula Crimeea reprezintă “*pivotul*” din Marea Neagră, de unde poate amenința orice stat cu ieșire la Marea Neagră, dar și statele riverane și “*de unde își poate proiecta puterea până în Marea Mediterană și Orientul Mijlociu*”³⁸.

³⁴ *Ibidem*;

³⁵ *Idem*.

³⁶ <http://www.revista22.ro/anexarea-crimeei-schimba-balanta-de-putere-in-marea-neagra-51651.html>, accesat la data de 18.07.2015, orele 18.30;

³⁷ *Ibidem*;

³⁸ http://www.cpc-ew.ro/pdfs/securitatea_in_regiunea_mn.pdf, accesat la data de 17.07.2015, orele 18.40.

Balanța de putere din regiunea extinsă a Mării Negre se schimbă odată cu anexarea peninsulei Crimeea.

Rusia afirmă că alipirea ilegală a peninsulei Crimeea s-a făcut pe baza unui referendum și nu este considerat un genocid, caz în care s-ar fi pus în aplicare rezoluția din 1970 a ONU, care se referă la dreptul popoarelor la autodeterminare.

Moscova va trebui să dea alte explicații pentru “*răpirea ilegală*” a acestui teritoriu (Peninsula Crimeea)³⁹. Rusia prezintă ca și argumente faptul că “*această provincie (Peninsula Crimeea) a fost mereu rusească; Crimeea este îmbibată de sânge rusesc vărsat în multe războaie; Crimeea a fost transferată ilegal Ucrainei de către Hrușciiov*”⁴⁰.

Odată cu amplificarea tensiunilor dintre Rusia și Ucraina, “*Rusia a trimis zeci de avioane de vânătoare de tip Mig-29 și Su-27, precum și bombardiere Tu-22, în baze militare din regiunea Crimeea*”⁴¹.

NATO trebuie să aibă ca prioritate geostrategică protejarea Europei Centrale și de Est față de posibila amenințare a Rusiei, inclusiv cea de ordin economic. Dar pentru a-și putea îndeplini acest obiectiv Europa trebuie să-și rezolve problema energetică și să nu mai depindă de Rusia.

Importanța strâmtorilor Bosfor și Dardanele

Situată la aproximativ 20 de kilometri de Istanbul, Strâmtoarea Bosfor-Dardanele face intrarea spre largul Mării Negre, o întindere de apă, care separă Europa de Est de Asia⁴². Strâmtoarea a constituit și constituie și astăzi un punct important de interes atât pentru comerț, dar și pentru incursiunile armate. Zona aceasta constituie și astăzi o importanță deosebită pentru transportul armelor spre Siria și Africa, precum și pentru implicarea Rusiei în conflictul din Ucraina, aflată la doar aproximativ 515 kilometri spre nord.

Bosforul și Dardanelele mai sunt cunoscute ca “*strâmtorile turcești*” și au constituit timp de secole, obiectul luptelor. Astăzi, *Convenția de la Montreux*, reglementează trecerea navelor prin aceste ape în urma încheierii tratatului din 1936⁴³.

Prin această convenție, Turcia devine stăpâna absolută a acestor strâmtori.

³⁹ <http://www.revista22.ro/anexarea-crimeei-schimba-balanta-de-putere-in-marea-neagra-51651.html>, accesat la data de 17.07.2015, orele 18.50;

⁴⁰ *Ibidem*;

⁴¹ <http://www.nytimes.com/2014/03/22/opinion/the-new-col-war-that-isnt.htm>., accesat la data de 20.07.2015, orele 18.00;

⁴² <http://www.energyreport.ro/index.php/2013-stiri-pline-de-energie/2013-stirile-pline-de-energie/2013-batalia-pe-resurse/2017-conventia-de-la-montreux-din-1936-s-ar-putea-dovedi-decisiva-intr-un-eventual-razboi-rusia-ucraina>, accesat la data de 30.07.2015, orele 16.30.

⁴³ *Ibidem*;

Semnatarii Convenției de la Montreux sunt Turcia, Bulgaria, România, URSS, Franța, Marea Britanie, Grecia, Japonia, Yugoslavia, apoi Italia în 1938 (Japonia s-a retras în 1951), *“stabilindu-se un regim de libertăți strict argumentat în raport cu tipul de nave - nave de război și nave comerciale - și în raport cu patru tipuri de situații: perioada de pace, perioada de război, în care Turcia nu este stat beligerant, perioada de război cu Turcia, în care aceasta este stat beligerant și perioada în care Turcia este amenințată de o iminență a războiului”*⁴⁴.

Navele comerciale sunt libere să treacă, atât ziua, cât și noaptea, indiferent de pavilionul arborat și de tipul de încărcătură, însă numai pe timp de pace. Și navelor militare li se aplică această clauză, acestea fiind obligate să navigheze numai ziua și fără să acosteze. Navele de linie ușoare, navele mici de luptă și navele auxiliare care fac parte din categoria navelor comerciale și/sau militare și care aparțin statelor riverane, pot intra în strâmători.

Navele cu un tonaj mai mare de 10.000 t, precum și cele care dețin măcar un tun cu calibrul mai mare de 203 mm, dar și portavioanele și submarineele sunt interzise.

Pentru statele riverane, se menționează în convenție că *“navele lor militare de linie au trecerea autorizată, dar cu condiția ca trecerea prin strâmători să se facă câte una o dată, escortate fiind de cel mult două torpiloare, dacă au un tonaj de peste 10.000 t”*⁴⁵.

Submarinele statelor riverane pot trece prin strâmători numai dacă acestea au fost construite sau cumpărate în afara Mării Negre, având dreptul de a trece o singură dată, cel spre portul de staționare sau dacă acestea au fost construite într-unul din șantierele Mării Negre. Înainte de a începe deplasarea submarinului, statul riveran trebuie să îndeplinească câteva condiții impuse de Turcia, și anume: anunțarea să se facă în timp util, iar deplasarea să se facă numai ziua și la suprafața Mării Negre.

De asemenea, în convenție sunt prezentate prevederile care limitează accesul în Marea Neagră pentru navele militare care aparțin altor state, decât cele ale statelor riverane. Acestea au dreptul de a naviga în Marea Neagră numai 21 de zile. Înainte de a trimite nave de război în Marea Neagră prin aceste strâmători statele non-riverane vor trebui să înștiințeze Turcia.

În situația unui război declanșat, dar fără ca Turcia să fie implicată în acesta, navele comerciale au același statut ca și pe timp de pace, dar se interzice accesul

⁴⁴<http://bolsevicinsange.wordpress.com/2015/03/07/miza-marii-negre-si-a-stramtorilor-fabuloasa-conventie-de-la-montreux>, accesat la data de 30.07.2015, orele 18.30;

⁴⁵ http://adevarul.ro/international/europa/miza-marii-negre-stramtorilor-fabuloasa-conventie-montreux-1_54fac9f4448e03c0fd517d51/index.html, accesat la data de 30.07.19.00;

navelor militare ce aparțin statelor beligerante în zona strâmtorilor, precum și dreptul de a “*executa o captură... dreptul de vizitare sau să facă vreun gest ostil*”⁴⁶.

Dacă Turcia este implicată într-un război, dreptul de trecere prin strâmtori îl au doar navele comerciale ce aparțin statelor cu care Turcia nu este în război. Pentru navele de război, “*trecerea acestora este la completa latitudine a autorităților turce*”⁴⁷.

În situația în care Turcia este amenințată în mod direct, cu un posibil război, prevederile sunt asemănătoare, cu specificația că, Turcia poate bloca circulația navelor de orice tip care trec prin strâmtori și care amenință securitatea ei.

Din aprilie 1982, Convenția a suferit din nou modificări și a fost adoptată din nou, Turcia având acum posibilitatea să dețină controlul asupra strâmtorilor, și când e pace, dar și când e război.

Textul Convenției a fost astfel conceput încât să răspundă cerințelor tehnologice ale anilor 1936. Astăzi, situația devine extrem de tensionată, îndeosebi atunci când deschidem subiectul despre navele militare care au în dotare sisteme de rachete (spre exemplu: “*sisteme AEGIS, precum și rachete de croazieră sau balistice sau alte sisteme de armament deosebit de complexe*”⁴⁸). Permitea trecerii acestora este de cele mai multe ori contestată de către Rusia, dar este autorizată de către Turcia.

O altă problemă importantă și-n același timp deosebit de periculoasă, în contextul mediului de securitate actual, este aceea în care Rusia dorește să-și facă simțită prezența în Marea Mediterană. Prin încheierea acordului cu Cipru, care-i facilitează și accesul la porturile sale de pe insulă, Rusia realizează astfel o legătură strânsă cu baza sa de întreținere și reparații de pe coasta Siriei.

În articolul 2 al Convenției se mai menționează că accesul vaselor civile sub orice pavilion, în timp de pace, este gratuit și nelimitat “*cu orice încărcătură*”⁴⁹. Cea care a profitat de această cauză, a fost Rusia, care are acces în estul mării Mediterane și care a sprijinit supraviețuirea guvernului sirian din Damasc.

În orice tip de război care implică Ucraina, *Convenția* îi garantează Rusiei un avantaj strategic major, deoarece limitează accesul navelor de război ale țărilor fără

⁴⁶ *Idem*;

⁴⁷ *Idem*.

⁴⁸ <http://buletinul.unap.ro/pagini/pdf/2014/01-2014-ro/01-2014-ro.pdf>, accesat la data de 01.08.2015, orele 17.30;

⁴⁹ <http://www.energyreport.ro/index.php/2013-stiri-pline-de-energie/2013-stirile-pline-de-energie/2013-batalia-pe-resurse/2017-conventia-de-la-montreux-din-1936-s-ar-putea-dovedi-decisiva-intr-un-eventual-razboi-rusia-ucraina>, accesat la data de 01.08.2015, orele 18.30;

ieșire la Marea Neagră. Această prevedere interzice accesul navelor de război ostile Rusiei.

În timpul crizei din Crimeea din martie 2014, am putut observa importanța Mării Negre pentru Rusia. Atunci când Crimeea a votat să se desprindă de Ucraina și să se alipească Rusiei, prin referendumul din martie 2014, Moscova a declarat nul Pactul Kharkiv, un acord care îi acordă concesiunea facilităților navale în portul Sevastopol din Crimeea până în 2042⁵⁰. Locuitorii Crimeei au predat baza direct Rusiei. Imediat după aceasta, Rusia a anunțat că va cheltui 2,4 miliarde de dolari pentru extinderea flotei sale din Marea Neagră cu baza la Sevastopol. Aceasta va duce implicit la creșterea puterii Rusiei în regiune.

Trebuie amintit faptul că, în august 2008, în timpul războiului purtat de Rusia împotriva Georgiei, Moscova, simțindu-se oarecum amenințată, a protestat atunci când Turcia a acceptat trecerea navelor de război ale SUA prin strâmători și intrarea acestora în Marea Neagră pentru a aduce ajutoare în porturile din Georgia.

Convenția de la Montreux prezintă și o facilitate deosebit de importantă. Purtând numele orașului elvețian în care a fost încheiat, acest acord garantează accesul Rusiei numai din porturile cu apă caldă, de-a lungul anului, către marile piețe internaționale⁵¹.

În tranzitul rezervelor de petrol și hidrocarburi din Rusia, Turcia are un rol deosebit de important. Pentru aceasta, în prezent, și legăturile dintre Federația Rusă și Turcia sunt mult mai strânse, îndeosebi după ce Rusia a găsit în Turcia “*poarta de intrare*” a resurselor sale energetice dinspre spațiul Mării Negre spre Marea Mediterană și zona de trecere a rețelelor de conducte către Europa⁵². Turcia dorește să mențină un acord care avantajează Rusia mai mult decât pe toate celelalte state, fiind legat de dependența sa de petrolul și gazele rusești.

Acum vom putea înțelege poate mult mai bine de ce Rusia a dorit cu orice preț anexarea Crimeei, dar și a posibilității sale de acces la Gurile Dunării, prin care să asigure controlul asupra Mării Negre, precum și posibilitatea de a întrebuința “*rețeaua de baze militare, pe care Rusia le are în prezent în Comunitatea Statelor Independente*”⁵³.

Dacă analizăm harta lumii, vom putea cu ușurință observa “*harta intențiilor ofensive ale Rusiei*” și viteza evenimentelor petrecute pe aceasta de către Rusia, care plănuiește să obțină o reechilibrare a forțelor în Marea Neagră. Prin înțelegerea făcută cu Grecia și Turcia, Rusia încearcă să deschidă celebrul “*drum*

⁵⁰ *Ibidem*;

⁵¹ *Idem*.

⁵² *Idem*;

⁵³ <http://www.geopolitic.ro/Revista%20Geopolitica%2014-15.pdf>, accesat la data de 03.08.2015, orele 17.15;

spre mările calde”, iar harta lumii e posibil să fie din nou modificată în viitorul apropiat.

3.Importanța Gurilor Dunării

La începutul secolului XXI dorința Rusiei este să ajungă din nou la Dunăre, chiar dacă unii experți în geopolitică consideră că s-a resemnat, că probabil și-ar fi pierdut interesul pentru Gurile Dunării.

Țara care controlează Gurile Dunării/intrarea în culoarul strategic al Dunării, care are o importanță strategică deosebit de importantă din punct de vedere economic și care crește de la an la an (vezi transporturile din rețeaua de transport fluvial european), are și rolul principal, dobândind și rolul de țară-cheie/țară-pivot în Europa. Aceasta va duce implicit la creșterea unor responsabilități foarte mari ale acesteia, dar și a posibilității de afirmare și dezvoltare în Europa.

Rusia, spre deosebire de Ucraina, aflată sub controlul puternicei URSS a știut să-și facă simțită prezența sa la Dunăre și nu numai pe plan militar, dar în primul rând, în cel militar. De la locul de vărsare al Prutului în Dunăre și până la locul de intrare al Dunării în Marea Neagră, malul ei era împânzit de armată. Dar Rusia s-a dezvoltat aici și din punct de vedere economic. Având un număr de 6 debarcadere, Portul de la Reni, ocupase primul loc la Dunăre, după volumul de încărcături, iar stația de cale ferată de la Reni “*devenise cel mai important canal pe ruta comercială cu CAER-ul (Europa socialistă)*”⁵⁴.

Fiind continuatorul unui mare imperiu, Rusia a știut întotdeauna să profite de avantajele Dunării, iar Ucraina - fie nu a știut, fie nu a avut timp. Astfel, astăzi lucrurile au ajuns unde au ajuns...Rusia a ajuns astăzi cu armatele sale la granița Ucrainei, iar Ucraina s-a ales cu un război dintre forțele pro-ruse și armata națională a Ucrainei, a care-i pace și integritate teritorială îi sunt amenințate, iar în aceeași măsură și ordinea constituțională, dar și ieșirea la Gurile Dunării.

Dar de ce sunt totuși așa de importante Gurile Dunării pentru Rusia? Rusia consideră importante Gurile Dunării, deoarece una e să - ți ții armatele pe malul Dunării și alta e să le ții pe malul Nistrului. Una e să controlezi navele ce navighează pe fluviul Nistru sau Volga și alta este să le controlezi pe cele de pe Dunăre.

*„Dunărea nu e nici Nistru, nici Nipru, nici Don, nici Volga, nici Baikal...Dunărea e și apă, dar și podul dintre două lumi, două civilizații pentru care Rusia nu și-a găsit o astfel de alternativă, de control al Gurilor Dunării, după 1991”*⁵⁵.

⁵⁴ <http://www.zdg.md/editia-print/editoriale/rusia-ramane-la-dunare>, accesat la data de 03.08.2015, orele 18.00;

⁵⁵ *Ibidem.*

Concluzii

De peste 200 de ani, Bazinul Mării Negre, dar și zona adiacentă a acestuia a reprezentat o punte de legătură importantă între est și vest.

Interesele economice legate de descoperirea rezervelor de gaze naturale și de petrol din Asia Centrală și din Caucaz au transformat zona Mării Negre într-o miză geostrategică actuală.

În secolul XXI Rusia, una din fostele superputeri, influențează harta politică a zonei Mării Negre.

Rusia, principalul actor al Mării Negre, intenționează să-și redobândească rolul principal de „pivot” dobândit cândva în construirea și păstrarea „arhitecturii Războiului Rece al țarmurilor”⁵⁶.

La începutul secolului XXI Bazinul Mării Negre prezintă din nou interes strategic deosebit pentru Federația Rusă.

Marea Neagră oferă acces direct la principalele rute de transport de pe întreg mapamondul.

Ținta geopolitică a Rusiei este închiderea istmului ponto-baltic și controlul Gurilor Dunării.

BIBLIOGRAFIE

- *** *Alocuțiunea președintelui Traian Băsescu la Council on Foreign Affairs*, 10 martie 2005;
- BUȚA, Viorel, VASILE, Valentin, „Războiul de tip nou: perspective rusă”, în revista *Gândirea Militară Românească*, Nr.2/2015, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2015;
- CALOPĂREANU, Gheorghe, *Complexul de securitate “Zona extinsă a Mării Negre”*, (București, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2012);
- CIOCOIU Paul, „Regiunea Mării Negre are un nou rol de securitate”, în ziarul *Southeast European Times*, 8 noiembrie 2006;
- MACKINDER John Halford, „*The Geographical Pivot of History*” („Pilonul geografic al geografiei”), publicat de în anul 1904 în cadrul Societății geografice regale și prin care acesta a avansat teoria sa privind Centrul Pământului (Hearthland Theory);
- MARINESCU, Cornel; NISTOR, Florin; COMAN, Liviu, „*Crizele caucaziene, mizele energetice și securitatea în Zona Extinsă a Mării Negre*”,

⁵⁶ <http://www.geopolitic.ro/Revista%20Geopolitica%202014-15.pdf>, accesat la data de 03.08.2015, orele 18.30.

- (București, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2013);
- http://www.academia.edu/3201496/Gazul_rusesc_unealta_a_Geostrategiei;
- http://www.academia.edu/724470/tendin%C5%A2ele_geopolitice_geoeconomice_%C5%9Ei_geostrategice_regionale_%C3%8Een_zona_m%C4%82rii_negre_caucaz._geopolitical_geoeconomical_and_geostrategical_tendencies_in_the_black_sea-caucasus_area;
- http://adevarul.ro/international/europa/miza-marii-negre-stramtorilor-fabuloasa-conventie-montreux-1_54fac9f4448e03c0fd517d51/index.html;
- <https://andreivocila.wordpress.com/2010/08/23/securitate-prin-democratizare-in-zona-marii-negre/>;
- <http://bolsevicinsange.wordpress.com/2015/03/07/miza-marii-negre-si-a-stramtorilor-fabuloasa-conventie-de-la-montreux>;
- <http://buletinul.unap.ro/pagini/pdf/2014/01-2014-ro/01-2014-ro.pdf>;
- <http://www.cadranpolitic.ro/?p=4007>;
- http://www.cpc-ew.ro/pdfs/securitatea_in_regiunea_mn.pdf;
- http://cssas.unap.ro/ro/pdf_studii/securitatea_energetica.pdf;
- <http://documents.tips/documents/marea-neagra-55a4d27fcb354.html>;
- <http://www.energyreport.ro/index.php/2013-stiri-pline-de-energie/2013-stirile-pline-de-energie/2013-batalia-pe-resurse/2017-conventia-de-la-montreux-din-1936-s-ar-putea-dovedi-decisiva-intr-un-eventual-razboi-rusia-ucraina>;
- <http://www.geopolitic.ro/Revista%20Geopolitica%202014-15.pdf>;
- <http://geopolitics.ro/atitudinea-rusiei-fata-de-noii-si-viitorii-membri-nato/>;
- <http://inprofunzime.md/stiri/politic/analiza-crimeea-centrul-intereselor-strategice-ale-rusiei-de-ce.html>;
- <http://www.mapn.ro/diepa/ispaim/files/ms122014.pdf>;
- <http://www.nato.int/docu/comm/2004/06-istanbul/home.htm>;
- <http://www.nytimes.com/2014/03/22/opinion/the-new-col-war-that-isnt.htm>;
- http://www.realitatea.net/imagini-rare-baza-secreta-de-submarine-de-la-marea-neagra_1081419.html#ixzz3euy74ZCJ;
- <http://www.revista22.ro/anexarea-crimeei-schimba-balanta-de-putere-in-marea-neagra-51651.html>;
- <http://www.rumaniamilitary.ro/istoria-razboiului-rece-baza-secreta-ruseasca-de-submarine-de-la-marea-neagra>;
- http://www.safn.ro/publicatii/bfn/BFN18_13.pdf;
- http://www.safn.ro/publicatii/bfn/BFN19_13.pdf;
- <http://www.zdg.md/editia-print/editoriale/rusia-ramane-la-dunare>.

